

Egy tantárgyközi feladat: az olvasás

Éveken keresztül készült a NAT, melyet nemrég fogadott el az országgyűlés, és a következő két évben kell adaptálni a helyi viszonyokra. Eredményes azonban csak akkor lehet ez a munka, ha mindenütt a nevelést, az emberformálást helyezik előtérbe, az oktatás szempontjából pedig csökkentett mennyiségű, de szilárd ismeretekre építve az önálló tájékozódásra, ismeretszerzésre készítik fel majd a tanulókat.

Egy igen érdekes és hasznos tanulmánykötetet szeretnék figyelmükbe ajánlani, melynek szelleme, és a benne leírt konkrét módszerek mindkét fenti célkitűzés megvalósításában segíthetnek. A kiadvány *A többkönyvű oktatás felé* címet viseli, alcíme pedig: *könyv és könyvhasználati módszerek, példák*.

Alapját annak a székesfehérvári konferenciának az anyaga adta, melyet a Magyar Olvasástársaság (HUNRA) és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) szervezett tanároknak, könyvtárosoknak, olvasáskutatóknak 1994-ben, és amelyen szakítani próbáltak a téma hagyományos, szinte kizárólag az irodalom-oktatásra és a könyvtári órákra összpontosító eddigi megközelítésével. Azt vizsgálták a résztvevők, mit tesz, mit tehet a fizikus, a matematikus, a biológus, földrajzos, a történész, és persze a magyartanár és a könyvtáros is, hogy diákjaik a tankönyvet ne kizárólagos kútfőként használják tanulmányaik során. Jeles, nagy gyakorlattal rendelkező pedagógusokat és könyvtárosokat kértek fel és a Székesfehérváron elhangzott előadásokat további tanulmányokkal egészítették ki. Az így összeállt gazdag kötetet az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja adta ki 1995-ben.

A szerkesztő (a bevezető és egy tanulmány írója is) *Nagy Attila* pszichológus, olvasáskutató, aki már 1978-ban a budapesti Fazekas Mihály Gimnáziumban végzett kísérleteket a többkönyvű oktatás hatásáról. Ennek nyomán megindult valamiféle nekibuzdulás, de a mostani kötet címe finoman utal rá, hogy mára sem vált a pedagógiában általános gyakorlattá, s ma is csak a legkiválóbbak építik be mindennapi módszereik közé a többkönyvű oktatást. A kötetben publikáló kiváló pedagógusok, könyvtárosok eredményei bizonyítják, hogy érdemes követni példájukat, és vállalni a több felkészülést, odafigyelést igénylő, de lényegesen hatékonyabb módszert.

„Az előszó, avagy a maguk felelőssége” figyelmeztetés, amolyan vészkiáltás, hogy a képi kultúra eluralkodása, valamint a család és az iskola alacsony hatékonysága miatt a 14 évesek harmada, negyede funkcionális analfabéta, s ezért kísérletet sem tehet a továbbtanulásra. Állítja az előszó írója, hogy az írott információval való bánni tudás döntő hatással van az egyén sorsának alakulására, munkavállalási esélyeire, ugyanakkor a mese, a történet, a szépirodalom konfliktusmegoldásai életvezetési mintákat nyújtanak ma is a fiataloknak, nem is szólva a beszédkészség fejlesztésének jelentőségéről és az anyanyelvhez kötődő olvasási kultúra összetartó, mozgósító, közösségteremtő szerepéről. „A magunk felelőssége – írja *Nagy Attila* – annak a tudatosítása, hogy az olvasási készség fej-

lesztése, az érdeklődés felkeltése, a könyv- és könyvtárhasználati kultúra csiszolása döntően tantárgyközi, az egész tantestület felelősségét érintő, az iskola teljes idejére kiható feladat!”

A tanulmányokat három témakörbe rendezi a szerkesztő: 1. *Tantárgyak*. 2. *Könyvtárak*, 3. *Helyzetek-élmények* fejezetcímek alá. A szerzők között tanítók, tanárok, könyvtárosok, történészek, olvasáskutatók egyaránt találhatók, – egyikük sem csupán elméleti írással, hanem módszereik, tapasztalataik konkrét leírásával jelentkeznek.

„Az írások nem az 'olvasás gyönyörűségét' dicsérik, hanem az egyéni érdeklődés felkeltésével kapcsolatos módszereket taglalják és példák sorával bizonyítják eredményességüket, továbbá azt, hogy az olvasás megszerettetése, fejlesztése nem csupán a szépirodalmon keresztül lehetséges, hanem tipikusan az iskola egészét érintő, tantárgyközi feladat.”

Tekinthetjük a kötetet amolyan ötletbörzének, módszervásárnak is, melyben tanárok és könyvtárosok gazdag fantáziáról és ötletességről tesznek tanúbizonyságot, amikor hagyományos és új módszereket vesznek számba a hangos felolvasástól a drámajátékokig, a versekkel való játékoktól a kedvelt könyvek ajánlásáig, az irodalmi levelezéstől a motívumok kötéséig és a játékos vetélkedőig, az önképzőkörig és a diáklapig, melyek mind a gyerekek és fiatalok olvasásfejlesztését szolgálják.

Tökéczki László a történelemtanítással kapcsolatosan a szövegek, a dokumentumok szerepére hívja fel a figyelmünket, „beszéljenek a szövegek!” – adja ki jelszót. Talán sokak számára meglepő az az állítása, miszerint egy közepes regény néha igazabb képet fest az adott korról, mint a tankönyv. Több szerző (*Hubert Ildikó, Spira Veronika, Bocsák Veronika*) más-más megközelítéssel, de egyaránt és egybehangzóan állítják, hogy a hangos olvasás, felolvasás gyermek és tanár részéről egyaránt döntő hatású lehet az olvasás megkedveltetésében, gyakoroltatásában, továbbá hangsúlyozzák a gyermekközpontú műelemzés fontosságát, mivel az olvasott és a saját élmények, tapasztalatok összekapcsolása nyomán alakul ki az az érzésük, hogy közük van a műhöz, hogy az róluk szól. *Oporné Fodor Mária* a könyvtárban tartott fizikaórájáról számol be, *Radnainé Szendrei Júlia* az olvasás és megértés szerepét vizsgálja a matematika tanításában és tanulásában. *Szászi József* a földrajz és a biológia tantárgyak motivációt gyűjti össze az olvasásra vonatkozóan, *Elekes Tibor* a földrajzi nevek többnyelvűségét használja fel a könyvtárban a tanulók általános műveltségének gyarapítására.

Bocsák Veronika leszögezi, hogy az olvasás alapjait az alsó tagozatban kell lerakni. A kezdeti szakaszban tudatosan és tervszerűen folyik az olvasástechnika fejlesztése, és fontos feladat az értő olvasás megtanítása, mely később a tanulók önálló tanulásának a feltétele, ezért erre nagy szüksége lesz. Ezzel párhuzamosan folyik a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek, jártasságok és készségek kialakítása, amely nem fejeződik be a felső tagozatban sem, hanem végigkíséri a munkát az iskolai tanulmányok befejezéséig, szakmunkás és gimnáziumi tanulmányok során, sőt még a főiskolán, egyetemen is.

Érdekes, hogyan elevenednek fel, kapnak új szerepet régi, talán elfeledett vagy korszerűtlennek ítélt módszerek is, mint pl. az olvasónaplók (*Suppné Tarnai Györgyi* tapasztalata), a nyelvművelő versenyek (*Pápayné Kemenczey Judit*), vagy az önképzőkör és a diáklapok (*Balogh Mihály*). Még *Lőrincze Lajos* tanár úr

pápai visszaemlékezéseire is hivatkozik a szerző, annak bizonyításaként, milyen nevelő hatásúak lehetnek a fenti módszerek, ha azokat valóban jól alkalmazzák, érdekesen, kényszer nélkül.

Jelentős szerepük van az olvasás megszerettetésében és a könyv- könyvtárhasználati ismeretek, jártasságok, készségek gyakoroltatásában az iskolai és közművelődési könyvtárosoknak. Munkájuk csak akkor lehet igazán eredményes, ha tevékenységüket átgondoltság, pedagógiai tudatosság jellemzi, ugyanakkor módszereik mások, változatosabbak, egyénre, személyre szabottabbak, mint a tanóraké. *Tóth Dezső* iskolai könyvtáros négy évig figyelte és elemezte a veszprémi Vetési Gimnázium tanulójának könyvtárhasználati szokásait és kimutatta az olvasás motivációit, illetve gyakran azok hiányát. *Harmat József* a 12-14 éves gyerekek olvasmányszerkezetét vette szemügyre a székesfehérvári megyei gyermekkönyvtárban, és vizsgálta a tetszés motívumait.

Kelemenné Torma Erzsébet egy soproni fiókkönyvtár gazdag lehetőségeit mutatja be, míg *Szász Ilona* (FSZEK) egy társas tevékenységi körbe illeszti a nyelvi szemlélet fejlesztését. A könyvtáros feladatának tartja életre kelteni, mozgásba hozni a gyerekek képzeletét. *Pápayné Kemenczey Judit* a Versegly nyelvvelő verseny elszomorító tapasztalatairól számol be fantázia-mozgató írásában, melynek címe: *Miért fáj a mosónők feje a vasalástól?* Elsősorban az értő olvasás, a szövegfeldolgozás vonatkozásában vizsgálja a résztvevők teljesítményét. Úgy érzi, hogy az ismeretek és a megfelelő segítség hiányában a gyerekek számára megfejtethetlen marad a lényeg, a mű mondanivalója.

Befejezőként Nagy Attila egy pályázat 253 dolgozatában tallózik. A HUNRA 1994-ben „*Olvasás közben jutott eszembe...*” címen hirdette 13-17 éves diákoknak, azzal a szándékkal, hogy a kötetlen megszólalási formában közelebb jussanak az olvasmányok (a szépirodalom és az ismeretterjesztő műveknél egyaránt) fogadtatásának hogyanjához, és megismerhessék a reflexiók sokféleségét. Hosszan idéz a pályázók írásaiból, és ezek bizonyítják, hogy sikeres volt törekvésük. Annak ellenére, hogy a tanulók ehhez a formához nemigen szoktak hozzá, mert a tanórákon ritkán hangzik el olyan tanári kérdés, *Hogy tetszett? nem tetszett? miért? mi jutott eszedbe róla? stb.* *Kádárné Fülöp Judit* egyik korábbi vizsgálatában szintén megfogalmazta, hogy az általános iskolában a tanulók ritkán írnak kritikai jellegű dolgozatokat, „holott az elemi pedagógusi tapasztalatok szerint is az egyetlen, kötelező gondolatmenet visszakérdezése szükségszerű ellenállást vált ki a tanulókból, míg az egyéni állásfoglalások, reflexiók megengedése, előhívása a korábban érdektelen, passzív, „mozdíthatatlan” diákokat is megszólalásra, együttműködésre készíti.” A könyvtárosoknak e téren számtalan élményük, tapasztalatuk van a könyvtári csoportos foglalkozások körében, néha nagy meglepetést szerezve az osztályt kísérő tanárnak.

A tanulmánykötetet olvasásra, hasznosításra és követésre ajánlom, hiszen bevallott szándéka, „elsődleges célja bátorítást, ösztönzést adni mindazon könyvtárosok és pedagógusok számára, akik jól tudják, hogy az egynyelvű oktatás, a reprodukzív verbális memória gyakoroltatása merev, dogmatikus gondolkodás kialakulására tesz hajlamossá, míg a többkönyvű, a tankönyveket rendszeresen kiegészítő tanulási mód rugalmas, nyitott, pluralista szemléletmód megalapozását és megerősítését szolgálja. Mindebben kikerülhetetlen saját felelősségünk hangsúlyozása, és az iskola, a könyvtár és a család kapcsolatának újrafogalmazá-

sa. Mert megváltozott ugyan az olvasás, a nyomtatott betű funkciója, a korábbi módszerek, ösztönzők már kevésbé hatékonyak, mégis ez az egyetlen segéd-eszköz gyermekeink eligazodására a világban, hiszen még a képi és számítógépes információkkal való élni tudáshoz is nélkülözhetetlen az értő olvasás.

Magam – könyvtárosként – hiszek a szépirodalom emberformáló hatásában, erejében is, mert segít megvalósítani az „ember szépbe szőtt hitét”!

Balogh Ferencné

(A többkönyvű oktatás felé: Könyv- és könyvtárhasználati módszerek, példák.) Főszerk.: Nagy Attila. Közread. az OSZK–KMK. Bp. 1995. (A Könyvtári Figyelő könyvsorozata 3.) Ára: 448,- Ft. Beszerezhető az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ Szakkönyvtárában, 1827 Bp. Budavári Palota F épület 801. szoba. Tel.: 175-0696)

A könyvtárostanárok felkészítése az informatika műveltségterület tanítására

Az 1989 óta egyre több változatban megvitatott, a megvalósítás végső stádiumában lévő Nemzeti Alaptanterv új feladatok elé állítja a pedagógusokat, és mindazokat, akik valamilyen formában részesei az iskolában folyó nevelő-oktató munkának, így az iskolai könyvtárosokat is. Ugyanakkor az utóbbi évtizedben egyre nagyobb igény merült fel az iskolai könyvtárosok, illetve könyvtárostanárok részéről, hogy ismeretfelújító tanfolyam keretében tekinthessék át az iskolai könyvtár működésének, tevékenységének aktuális kérdéseit.

A szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Könyvtár-Informatikai Tanszéke már 1991 óta tervezte, hogy – a felé irányuló elvárásoknak megfelelően – ismeretfelújító, ismeretbővítő tanfolyamokat indít könyvtárostanárok számára. (Igaz, hogy már 1985–86-ban is szerveztünk intenzív továbbképző tanfolyamokat az iskolai könyvtárosoknak, de a mostani tanfolyamok szervezését két tényező motiválta:

- a NAT munkálatai, melynek bevezetésével folyamatosan számolni kellett,
- valamint a számítógép egyre gyorsabb ütemű alkalmazása az iskolai könyvtárakban.)

Felmerülhet a kérdés, miért választottuk a NAT, azon belül az informatika műveltségi terület tanítására való felkészítést, és további kérdéseket vehet fel az, hogy mindezt 1993-ban kezdtük, amikor a NAT még igencsak erős viták középpontjában állt. Mindenképpen arra szerettük volna felhívni az iskolai könyvtárosok/könyvtárostanárok figyelmét, hogy évek óta vita folyik az informatika tartalmáról, a következő kérdésekben:

- hogyan kell felfognia az informatika tartalmát,
- kinek kell tanítania ezeket az ismereteket,
- hagyományos vagy a számítógépes ismeretszerzés dominálna-e?

Egy bizonyos: magát az informatikát semmiképpen nem lehet csak a számítógépekkel kapcsolatos technikai ismeretekre leszűkíteni, ezért elfogadhatóbb a NAT legújabb változatában megfogalmazott ismeretanyag, melynek keretében – Sáráné Lukátsy Sarolta megfogalmazása szerint – a következő ismeretkörök elsajátítása mindenképpen szükséges:

1. A dokumentumokra, információhordozókra vonatkozó ismeretek
2. Az információt tároló, gyűjtő és terjesztő intézményekre vonatkozó ismeretek
3. Az informálódás segédeszközeire vonatkozó ismeretek
4. A szellemi munka eszközeire, módszereire vonatkozó ismeretek.

Ugyanakkor az iskolai könyvtárosnak/könyvtárostannak nemcsak egyszerűen tisztában kell lennie ezek tartalmával, nemcsak egyszerűen segítenie kell az oktatást, de önmagának is tevékenyen részt kell vennie az oktatás folyamatában. Mindezeket figyelembevéve az iskolai könyvtár, illetve az ott dolgozó könyvtáros feladatai kibővülnek, ezek közül szerintem a legfontosabbakat emeltem ki.

- A könyvtárosnak törekednie kell arra, hogy a könyvtár gyűjteménye szakszerűen elhelyezett és feltárt legyen, állományának része a nemhagyományos dokumentumok gyűjteménye is. A gyűjteményre épüljön az intézmény információs bázisa, ahol a használók sokféle szolgáltatást vehetnek igénybe. Az ilyen iskolai könyvtár már inkább forrásközpont, mint könyvtár.
- Legyen a könyvtár az iskolában folyó olvasás- és könyvtárpedagógiai tevékenység központja, s a könyvtárostannak maga is részt vesz a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek elsajátításában, a használók képzésében, segíti a fejlett információs technikák megismerését, használatuk elsajátítását.
- Feladatának tekinti az iskola nevelői és tanulói részére a neveléshez-oktatáshoz szükséges információk, illetve információhordozók biztosítását. A nyomtatott és nem nyomtatott dokumentumokon kívül gyűjti és rendelkezésre bocsátja azokat az eszközöket, amelyek segítségével a nemhagyományos információhordozók használhatók, s maga is elsajátítja azok használatát.

Voltaképpen az itt vázolt feladatok mind fontosak, s az iskolai könyvtárosnak munkája során arra kell törekednie, hogy ezeket napi munkájába beépítve, s ezzel használóinak munkáját megkönnyítse. Úgy vélem, ezt elsősorban a tanórai munkába való bekapcsolódással érheti el kétféle módon:

- maximális segítséget nyújt kollégáinak a könyvtár állományának minél alaposabb megismeréséhez, ahhoz, hogy tanórán támaszkodhassanak mindazokra az információkra, amelyek az iskolai könyvtárban megtalálhatók – ill. rajta keresztül – elérhetők;
- felkészíti a tanulókat a könyv- és könyvtárhasználatra.

Elképzelésünk találkozott a szakmai elvárásokkal, s 1993-ban – a Fejér megyei Pedagógiai Intézet kérésére – először Székesfehérváron indítottuk ilyen tanfolyamot.

A tanfolyam céljait a következőkben fogalmaztuk meg:

„Az egyetemet, főiskolát végzett főhivatású könyvtárosok felkészítése a NAT által megfogalmazott, illetve a társadalmi elvárásoknak megfelelő informatikai ismeretek tanítására, a helyi tanterv készítésére, a tanítás megszervezésére és az ehhez szükséges iskolai könyvtár (forrásközpont) kialakítására.

Ugyanakkor az információ korában az információ kezelése, összegyűjtése, tárolása és visszakeresése az iskolán belül a könyvtárban/forrásközpontban érhető tetten, ezért a jövő generációja számára az ehhez szükséges ismeretek a könyvtárostánár/iskolai könyvtáros vezetésével és az iskola erre a célra előkészített könyvtárában/forrásközpontjában sajátíthatók el és gyakorolhatók be.”

A tanfolyam anyagát három nagy témakörre tagoltuk, ezek a következők:

- Az információ szerepe a modern társadalomban
- A Nemzeti Alaptantervből, illetve a társadalmi elvárásokból adódó feladatok
- Az iskolai forrásközpont, mint a NAT alapfeltétele.

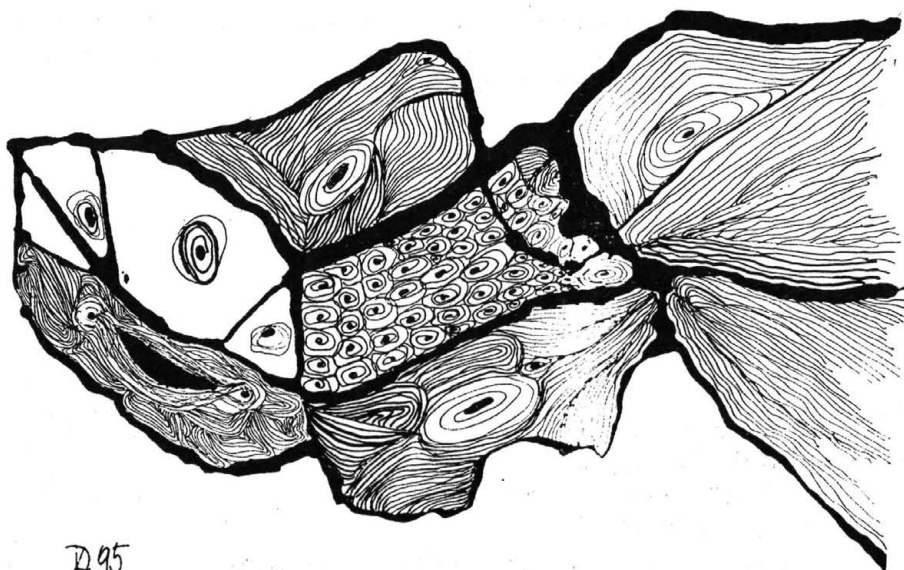
E 3 témakör a következő legfontosabb ismereteket foglalja magába:

- Az olvasás szerepe az információszerzés folyamatában – modern tanulási módszerek
- Vizuális kultúra, számítógépes kultúra, információs kultúra
- A NAT felépítése, szerkezete: az informatika helye a NAT-ban, a tantárgy tartalma
- Az információ értékelése, szelektálása, a keresés stratégiája
- Az informatika hardware és software vonatkozásai, a tantárgy tanításához szükséges eszközök és módszerek
- Számítógépes ismeretek
- Az iskolai forrásközpont és problémái
- Gyűjteményszervezés és állományfeltárás az iskolai forrásközpontban
- Olvasószolgálati, tájékoztatási kérdések
- A forrásközpont szerepe a nevelő-oktató munkában
- A PR és a forrásközpont
- A forrásközpont kialakításának tárgyi, személyi feltételei: a szervezés és vezetés kérdései
- Téralkítás és speciális szolgáltatások a forrásközpontban.

A tanfolyamot 90 órára terveztük, s az elméleti ismeretek mellett nagy jelentőséget tulajdonítottunk a számítógép alkalmazásának, amely az iskolai könyvtárakban az utóbbi években került előtérbe. Ezért igyekeztünk megismertetni a résztvevőket nemcsak a számítógép alkalmazásának lehetőségeivel, de gyakoroltattuk alkalmazását az egyes munkafolyamatokban is.

Foglalkoztunk a helyi tantervek készítésének problémáival is, hisz a NAT alkalmazása során ez is kérdésként vetődött fel. Sajnos, a tanfolyam időtartama alatt nem történt meg a NAT végleges elfogadása, helyette a különféle vitaanyagok segítségével tájékoztunk a folyó munkálatokról. Ez lehetővé tette, hogy sokoldalúan körbajárjuk, milyen ismeretek kerüljenek be az informatika műveltségi terület ismeretanyagába.

A szakirodalom előre felhívta a figyelmet, hogy nem könnyű meghúzni a határt azon ismeretek között, amelyek az informatika, illetve a könyvtári informatika körébe tartoznak, oda sorolhatók. A másik lényeges kérdés az, hogy ezen ismeretek elsajátítása után hogyan tudják a könyvtárosok, könyvtárostánárok felkészíteni kollégáikat és diákjaikat a hagyományos és modern könyvtár használatára.

D 95

A tanfolyam anyagában lényeges részt jelentett azon módszertani kérdések áttekintése, amelyek segítségével a forrásközpont/iskolai könyvtár bevonható a nevelő-oktató munka folyamatába. Talán ezek a témák váltották ki a hallgatóságból a legnagyobb érdeklődést, hisz ezek közvetlen segítséget jelentettek a mindennapi munkában felmerülő kérdések megoldásához is.

A tanfolyam végére záródolgotat készítettek a résztvevők, melyet a tanfolyam zárásaként a dolgozat megvédése követett. Csak néhányat szeretnék kiemelni a kidolgozott témák közül:

- Adott iskolai könyvtár számítógépesítésének kérdése
- Helyi tanterv és tanmenet készítése az informatikai blokk ismeretanyagának tanítására
- Az iskolai forrásközpont és az egyes tantárgyak viszonyának gyűjteményszervezési, feltárási, szolgáltatási kérdései.

A résztvevők állítása szerint a tanfolyam sokat segített szemléletük alakításában. Ugyanakkor áttekintették az iskolai könyvtárakra vonatkozó jogszabályok körét is, s megvitatták ennek alkalmazását saját iskolájuk, sőt saját tevékenységük vonatkozásában, s ennek birtokában jobban át tudták gondolni teendőiket.

A tanfolyam tulajdonképpen eredményesnek tekinthető, bár volt kisebb lemorzsolódás a résztvevők körében. Néhányan ugyanis nem vállalták a záródolgotat elkészítését, így záróvizsgát sem tehettek. Azonban ők is azt vallották, fontos volt számukra az a szemlélet, amelyet a tanfolyamon elhangzott előadások és viták képviseltek, mert ezzel mindennapi tevékenységük során is megpróbálták a korszerűbb nézeteket képviselni.

Az ismeretfelújító intenzív továbbképzés iránti érdeklődés arra indított bennünket, hogy hasonló elképzelések és program alapján az 1993/94 tanév elején,

szeptemberben is hasonló témában indítsunk egy kurzust, de most már Szombathelyen. Az órakeretet itt már 70 órára csökkentettük, viszont másképp terveztük a programot, mint az előző alkalommal.

A legfontosabb munkakörök a következők voltak:

Bevezetésként:

- Az információ szerepe a modern társadalomban – modern tanulási módszerek
- Az iskolai könyvtárak hazai eszméletörténete
- Az iskolai könyvtárak/forrásközpontok helyzete, aktuális kérdései.

Ezután következett egy informatikai blokk, melynek legfontosabb témái a következők:

- Az informatika tanításához szükséges hagyományos eszközök és módszerek
- Az informatika tantárgy hardver és szoftver vonatkozása
- A tantárgy tanításához képező és módszerek
- Számítógépes gyakorlatok.

A következő nagyobb témakörök a NAT-hoz kapcsolódtak:

- A NAT problémái
- Az informatika tantárgy tartalma, helye a NAT-ban
- A helyi tantervek tartalmának kialakítása.

Majd ezt követő nagyobb egység az iskolai könyvtár/forrásközpont feltételrendszerét, szolgáltatásait tekintette át. Ezen a kérdéskörön belül a következő problémákkal foglalkoztunk:

- Gyűjteményszervezés
- Olvasószolgálat, tájékoztatás az iskolai könyvtárakban
- A keresés stratégiája, használóképzés
- A forrásközpont szerepe a nevelő-oktató munkában
- A számítógép alkalmazásának kérdései
- Az iskolai könyvtár/forrásközpont szervezési kérdései, személyi-tárgyi feltételei, erőforrásai
- A hazai könyvtárügy, könyvtárpolitika aktuális kérdései.

A tanfolyam hallgatói az előbbiekhöz hasonlóan záródolgozatot készítettek és záróvizsgát tettek.

A két tanfolyam iránti érdeklődés, amely kurzusonként 20-25 főt jelentett, arra indított bennünket, hogy próbáljuk meg ezt az intenzív továbbképzési formát kiterjeszteni. Az 1995/96. tanévre pályáztunk intenzív tanfolyam indítására a Művelődési és Köznevelési Minisztériumnál azzal a céllal, hogy pedagógus szakértőket készítsünk fel az informatika műveltségterület tanítására. Azt szeretnénk, ha a könyvtárostánárok támogatókra lelnének ezekben a szakértőkben, akik szemléletét szeretnénk elsősorban formálni, nyitottabbá szeretnénk tenni őket a modern információk világa felé, szeretnénk, ha ez a szemléletmód egyre nagyobb teret nyerne az iskolában, nemcsak azért, hogy segítse a könyvtárostánár tevékenységét, hanem azért is, mert ez a modern oktatás előfeltétele.

Kovács Mária

Elírást vagy részoktatást az iskola?*

Szilánkok az olvasóvá nevelésről

Az, hogy a gyermekből olvasó lesz-e, nagy mértékben függ az iskolában folyó oktató-nevelő munkától. A családok többségében ugyanis olvasásra készítést nem nagyon kapnak a gyerekek. A közismert okok: az anyagi javak előteremtésének kényszere, a megélhetési problémák, az olvasás mint érték eltérő megítélése.

– Az olvasóvá válás folyamatában meghatározó az olvasás technikájának elsajátíttatása, s nem mindegy, hogy az első szavak elolvasásának öröme után, sajnos elég hamar eljutnak az olvasás gyötrelméig. Igen rövid idő alatt, az egyéni képességeket figyelmen kívül hagyva kell megtanulnia folyamatosan olvasnia. Adott idő alatt meghatározott számú betűt el kell tudnia olvasnia.

Az olvasás tanításának már a kezdetén sokan elfelejtik, hogy az olvasást meg is kell szeretetni.

– A példakép szerepe az olvasás megszerettetésében megközelítően olyan fontos, mint az olvasás technikájának megfelelő elsajátíttatása. Olvasásigény leginkább akkor alakul ki, ha a gyermek, maga körül olvasó embereket lát. Szerencsés a gyermek, ha már egészen kis korban otthonában készítést kap az olvasásra.

Az iskolában többnyire csak a tantervben előírt könyvtárhasználati órákra viszik el a tanulókat az alsótagozatos nevelők, valamint magyar szakosok a könyvtárba. Sajnos többnyire ennyi történik. Fontos lenne, ha a könyvtárat és annak lehetőségeit minél több alkalommal és többféle módon vennék igénybe a nevelők. Ha a tanítók rendszeresen elvinnék a tanulókat a könyvtárba, akkor ők, már a kezdetektől fogva otthonosan éreznék ott magukat. Mindez hozzájárulna ahhoz, hogy az ott található dokumentumokat természetes módon használják.

A 6–8 évesek még igazán megfoghatók. A pedagógusnak legalább olyan fontos lenne olvasnia a gyerekeknek szóló könyveket, folyóiratokat, mint a pedagógiai szakirodalmat.

A valamikor valaki által előírt kötelező olvasmányokat, különböző bibliográfiákban szereplő műveket akarják elolvasatni a tanulókkal, nem is törődve azazal, hogy azok a könyvek egyáltalán beszerezhető-e és, hogy milyen a gyerekek érdeklődése. Kíváncsinak kellene lenni arra, hogy az adott osztályba járó mit olvas, mi érdekli, hogy ami a tananyagban szerepel, azt mivel lehetne érdekesebbé tenni.

---

* Az NKA Könyvtári Szakmai Kollégiuma által támogatott, Nagy Attila vezetésével folytatott „Pedagógusok olvasási kultúrája” című kutatás keretében készült esettanulmány.

Kisfiam tanító nénije valahogy mindig tudott öt-tíz percet elcsípni a tanórákból, hogy a másodikos, harmadikos gyerek egy-két mondatban bemutathassa azt a könyvet, amit éppen olvas, s ha ez jól sikerült, akkor a könyv kézről kézre járt a szabadidős foglalkozásokon. Harmadikosok voltak, amikor hat-hét nekik szóló könyvre tett ajánlatot a kötelező olvasmány helyett. A gyerekek szabadon választhatták ki, hogy melyik két könyvet olvassák el. Nem volt az osztályban olyan, aki három könyvnél alább adta.

Bevezették az „osztály-újságot”. A gyerekek dobták össze a pénzt arra a három-négy gyermekújságra, amit rendszeresen járattak, amit szabadidőben olvashattak. Természetesen a tanító néni is minden ajánlott könyvet és folyóiratot elolvasott. Nekünk szerencsénk volt.

– Amikor az iskolai könyvtárban dolgoztam, azt tapasztaltam, hogy nyolc-tíz – a tantestület 10%-a – pedagógus használta rendszeresen a könyvtárat a tantervben előírt könyvtári órákon túlmenően. Ugyanakkor előfordult az is, hogy a pedagógus a könyvtárhasználati órákat is a tanteremben tartotta meg.

A tanárok között alig található olyan, aki rendszeresen látogatja a könyvtárat, megnézi a gyerekeknek íródott ismeretterjesztő vagy szépirodalmi műveket, amelyeket fel tudna használni a tanórákon, vagy csak ajánlaná a gyerekeknek azok helyett, amelyeket tíz-tizenöt-húsz évvel ezelőtt adtak ki. Ha pl. a biológia vagy a történelem órán a tanár egy-egy új és szép könyvre felhívna a tanulók figyelmét, lehet, hogy az a tanuló is elmenne a könyvtárba, aki már nem olvas, de a téma érdekli. Nagyon sok függ a tanár hozzáállásától.

Két különböző hozzáállás:

Az egyik képesítés nélküli történelem tanár minden témazáró órát az iskolai könyvtárban tart, sőt új anyag kezdése előtt tájékozódik arról, hogy a tankönyvben megjelölt irodalom megtalálható-e, vagy milyen más könyvvel helyettesíthető. Ehhez hasonlóan, nagy örömmre szolgált, amikor a szaktanár szépirodalmat ajánlott fizika órán. A mágnességet tanulták, s elmesélte, hogy Verne könyvében Hans miként csalt a mágnessel. Ennek hatására, nem sok, de négy-öt fiú nyúlt a ma annyira nem kedvelt Verne könyvekhez.

Az iskolában működő Móra klub egyik témája a világ hét csodája volt. A klubtagok saját maguk mutatták be azokat. Az egyik fiú, Miklós, Szemiramisz függőkertjét úgy mutatta be, mint egy idegenvezető.

Előzetesen kutatómunkát végzett: milyen állatok és növények élhettek abban a korban. Sajnos sem a biológia sem a történelem tanára nem értékelté, pedig egy pozitív reakcióval megerősíthették volna a gyerekekben, hogy érdemes olvasni.

A mai könyvkiadást figyelembe véve sem a könyvtárosnak, sem a tanárnak nem nagyon kell fáradozni azon, hogy a különböző tantárgyakhoz, témakörök-höz élményt nyújtó, szép és hasznos könyveket ajánlhassanak, hiszen olyan gazdag a kínálat. Egyaránt fontos a szép- és az ismeretterjesztő irodalom olvasása, de a kevésbé olvasó gyerekek előbb megfoghatók az ismeretterjesztő műveken keresztül.

Azt hiszem, apró motivációkkal sok gyerek megmarad vagy visszatér az olvasáshoz.

– Ugyancsak iskolai könyvtáros koromban történt, az akkori 3. évfolyam leggyengébb osztályának tanító nénije partnernek tekintett, valamint fel merte rúgni az osztálya részére előírt kötelező, illetve ajánlott irodalomjegyzéket. Javaslatomra az osztállyal „közösen” elolvastuk Durell: Léghajóval a Föld körül, valamint Szép Ernő: Mátyás király tréfái című könyveket. Az osztállyal kéthetenként találkoztunk, ahol az előzőleg megbeszélte, s már egyénileg elolvasott két-három fejezetet játékos vetélkedő keretében feldolgoztuk. A könyvek nagybetűs, fejezetekre osztott – jó ezekre is figyelni a könyv kiválasztásánál – kiadása segített a technikai nehézségekkel küzdő gyerekeknek az olvasásban. A feldolgozások során a könyvtárban észrevétlenül megtanulták kezelni a Magyar értelmező kéziszótárt, a Szinonima szótárt, O. Nagy Gábor: Szólások és közmondások művét és más könyveket, s egyre otthonosabban mozogtak a könyvtárban.

Az osztály részére kötelezően előírt művet, valószínű, hogy csak a tanulók 1/3-a olvasta volna el.

– A könyvtár helye az iskolában sokban függ a könyvtáros személyétől és az iskola igazgatójától. A könyvtárost a pedagógusok kis része tartja csak egyenrangú partnernek. Ha ezen a könyvtáros felül tud emelkedni, s tud szolgálni, akkor előbb tud a nevelőkkel hatékony kapcsolatot kialakítani. A nevelőkkel is ugyanúgy személyre szólóan kell foglalkozni, mint a diákokkal.

Ha az iskola igazgatója fontosnak tartja a könyvtár létét, elismeri a könyvtáros szükségességét, pedagógiai tevékenységét, akkor a gazdasági fejlesztésen túl a nevelők körében is pozitívabb értékelést kap a könyvtár és a könyvtáros egyaránt.

– A közművelődési könyvtárat a pedagógusok – kivéve, ha valamilyen átképzésben vesznek részt – 2-3%-a látogatja. Elképzelhetetlen, hogy a megfelelő, friss in-

formációkhoz – a mai dokumentum árakat figyelembe véve – a könyvtár nélkül is hozzájuthatnak. Jelenleg a közművelődési könyvtárban dolgozom, s azt látom, hogy a pedagógusok közül mindig ugyanazokkal találkozom a kölcsönzõben, a rendezvényeinken, sõt a város egyéb intézményeiben zajló eseményeken is.

Meg kellene találni az utat a könyvtárba nem járó nevelõk felé is. Azt hittük, hogy a rohamosan emelkedõ dokumentum árak egyre több pedagógust küldenek a könyvtárakba. Sajnos tévedtünk.

Akik járnak a közművelõdési könyvtárba, többnyire olyan könyveket kölcsönöznek ki, amelyek a szakjukba tartoznak, vagy a lektûrhöz igen csak közelítõ mûveket. Nagyon ritkán tapasztaljuk, hogy a felnõtt részlegrõl átmegy a gyerek-könyvtárba is, hogy tájékozódjon az ifjúsági irodalomról.

– *Ha az „olvasó pedagógus” a szakirodalmán túl még tájékozódik – rendszeresen látogatja a könyvesboltokat, a könyvtárak gyermekrészlegeit – az ifjúsági irodalomról, akkor az osztályba járó gyerekeknek tud könyvet ajánlani.*

Egyik ismerõsöm, aki alsótagozatos nevelõ, évek óta napközben tanít, munkája során valóban felhasználja a könyveket, s kihasználja az azok adta lehetõségeket. Elsõben, másodikban elsõsorban szép, képes ismeretterjesztõket (Pl.: Tudománytár gyerekeknek sorozatot, az „Usborne” könyveket stb.) visz be az osztályba. Ezek többnyire a sajátjai, így elsõ lépésként, hogy ne rongálódjanak, megtanította õket a könyvek tiszteletére, használatára, melynek eredménye, hogy a könyvein a természetes, egészséges olvasottság látszik.

Kezdetben: „Nézegetsd, s ha találsz benne érdekes képet, s az megtetszik, olvasd el, amit írtak hozzá!”

Késõbb: „Jutalomként haza is viheted egy-két napra, sõt be is mutathatod társaidnak.”

A kötelezõen elõírt hangos olvasást is ilyen könyvekbõl, s a szabadidõben – udvaron, folyosón, teremben – oldja meg. A játékból öt-öt percre egyenként elhívja a gyerekeket, s az öt percnyi olvasásért cserébe megígéri, hogy tanóra végén nem kell hangosan olvasniuk. Szinte mindenkit meg tud hallgatni, s a gyerekek nem is veszik észre, hogy így jóval többet olvasnak, mint a tanórán rájuk jutó 2-3 mondatot.

Ha helyettesítésre osztják be, mindig talál kapcsolódási pontot egy-egy könyv és leadandó tananyag között.

Biztos vagyok benne, hogyha a pedagógusok valóban olvasók, s ismerik a gyermekirodalmat és persze a rájuk bízott gyerekeket is, akkor megtalálják azokat a módszereket, lehetõségeket, amelyek a gyerekeket olvasásra serkentik.

Így legyen.

Antal Mária